МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Сумський національний аграрний університет

Факультет _інженерно-технологічний__

Кафедра _технічного сервісу та галузевого машинобудування_

Робоча програма (силабус) вибіркового компонента

(назва)_ *Адаптація до екстремальних ситуацій*____

Реалізується в межах освітніх програм СНАУ здобувачам вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та другого (магістерського) рівні вищої освіти ОПП «Ветеринарна медицина»

Суми – 2026

Розробник: Євген КОНОПЛЯНЧЕНКО, к.т.н., доцент, зав. каф.
(ім'я ПРІЗВИЩЕ) (вчений ступінь та звання, посада)

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри технічного сервісу та галузевого машинобудування (назва кафедри)	протокол від 30 квітня 2026р. № 14
	Завідувач кафедри (підпис) Євген КОНОПЛЯНЧЕНКО (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Затверджено радою із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти протокол № 7 від 19.06 2026 року

Голова ради **Маргарита ЛИШЕНКО**

Рецензія на робочу програму(додається) надана: (підпис) Михайло ДУНАЄЧУК (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

(підпис) Ол-др Івченко (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Методист відділу якості освіти, ліцензування та акредитації (підпис) (Надія БАРАНІК) (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Зареєстровано в електронній базі: дата: 19.06 2026 р.

© СНАУ, 2026 рік

Інформація про перегляд робочої програми (силабусу):

Навчальний рік, в якому вносяться зміни	Номер додатку до робочої програми з описом змін	Зміни розглянуто і схвалено		
		Дата та номер протоколу засідання кафедри	Завідувач кафедри	Гарант освітньої програми

1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ

<table>
<tr><td>1.</td><td>Назва ОК</td><td colspan="4">Адаптація до екстремальних ситуацій</td></tr>
<tr><td>2.</td><td>Факультет/кафедра</td><td colspan="4">ІТФ / технічного сервісу та галузевого машинобудування</td></tr>
<tr><td>3.</td><td>Статус ОК</td><td colspan="4">Вибірковий</td></tr>
<tr><td>4.</td><td>Програма/Спеціальність (програми), складовою яких є ОК для (заповнюється для обов’язкових ОК)</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>5.</td><td>ОК може бути запропонований для (заповнюється для вибіркових ОК)</td><td colspan="4">Всі спеціальності</td></tr>
<tr><td>6.</td><td>Рівень НРК</td><td colspan="4">6</td></tr>
<tr><td>7.</td><td>Семестр та тривалість вивчення</td><td colspan="4">4 (5) семестр, 1-15 тиждень (денна)</td></tr>
<tr><td>8.</td><td>Кількість кредитів ЄКТС</td><td colspan="4">5</td></tr>
<tr><td rowspan="3">9.</td><td rowspan="3">Загальний обсяг годин та їх розподіл
150 год</td><td colspan="3">Контактна робота(заняття)</td><td rowspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>Лекційні</td><td>Практичні / семінарські</td><td>Лабораторні</td></tr>
<tr><td>30</td><td>30</td><td>-</td><td>90</td></tr>
<tr><td>10.</td><td>Мова навчання</td><td colspan="4">українська</td></tr>
<tr><td>11.</td><td>Викладач/Координатор освітнього компонента</td><td colspan="4">Коноплянченко Євген Владиславович</td></tr>
<tr><td>11.1</td><td>Контактна інформація</td><td colspan="4">Ауд. 301м; (050)760-25-65; yevhen.konoplianchenko@snau.edu.ua</td></tr>
<tr><td>12.</td><td>Загальний опис освітнього компонента</td><td colspan="4">Дисципліна формує цілісне розуміння дій людини в умовах підвищеного ризику та навчає практичним алгоритмам безпеки та самодопомоги. Курс поєднує домедичну допомогу, психологічну стійкість, мінну безпеку, орієнтування та базове виживання, щоб підготувати здобувачів до відповідальної поведінки і прийняття рішень у кризових ситуаціях</td></tr>
<tr><td>13.</td><td>Мета освітнього компонента</td><td colspan="4">Формування знань, умінь і навичок безпечної поведінки та ефективних дій в екстремальних ситуаціях: від домедичної допомоги і стабілізації стану постраждалого, до психологічної саморегуляції, навігації, мінної обізнаності та базових прийомів виживання.</td></tr>
<tr><td>14.</td><td>Передумови вивчення ОК, зв'язок з іншими освітніми компонентами ОП</td><td colspan="4">-</td></tr>
<tr><td>15.</td><td>Політика академічної доброчесності</td><td colspan="4">Система вимог, які ставляться перед здобувачем вищої освіти під час вивчення освітнього компоненту:
• проходження студентами етапів оцінювання у встановлені терміни;
• виконання і захист письмових та практичних робіт у встановлені терміни;
• дотримання при виконанні письмових робіт Положення про порядок перевірки академічних та наукових текстів на унікальність (https://surl.li/ksidbs);
• дотримання здобувачами кодексу академічної доброчесності СНАУ (https://surl.li/yzxgnv).</td></tr>
</table>

		Підготовлені до оцінювання письмові роботи повинні бути оригінальними та виконані самостійно здобувачем вищої освіти. Письмові роботи, які виконані і здані із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на оцінку нижче від отриманого результату. Роботи, які виконані з низьким рівнем унікальності або є копією «чужої» роботи оцінюватимуться на «нуль» з послідуючим виконанням роботи згідно іншого оригінального індивідуального завдання. Перездача письмових робіт відбувається після повторного виконання або доопрацювання. Списування із різних джерел інформації (в т.ч. із використанням мобільних девайсів та гаджетів) під час екзаменів заборонено. При виявлені факту списування – робота студента анулюється і екзамен складається повторно. Перескладання екзамену відбувається із дозволу деканату в зазначені терміни після повторного засвоєння матеріалу з освітнього компоненту.
16.	Посилання на курс у системі Moodle	https://cdn.snau.edu.ua/moodle/course/view.php?id=6239
17.	Ключові слова	домедична допомога, психологічна стійкість, мінна безпека, орієнтування, навігація, виживання

2. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ПРОГРАМНИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ НАВЧАННЯ

Результати навчання за ОК: Після вивчення освітнього компонента тудент очікувано буде здатен…»	Як оцінюється РНД
ДРН 1. Розуміти принципи надання домедичної допомоги та застосовувати їх для стабілізації стану постраждалого в екстремальних умовах (зупинка кровотеч, забезпечення дихання, базова іммобілізація).	Усне та письмове опитування, письмовий контроль, тестування (тест множинного вибору), виконання вправ та нормативів, прослуховування доповідей із самостійно вивчених тем.
ДРН 2. Аналізувати психоемоційні стани людини в кризових ситуаціях та застосовувати методи психологічної саморегуляції для забезпечення ефективної діяльності в умовах стресу.	Усне та письмове опитування, письмовий контроль, тестування (тест множинного вибору), виконання вправ та нормативів, прослуховування доповідей із самостійно вивчених тем.
ДРН 3. Оцінювати обстановку та рівень небезпеки, приймати обґрунтовані рішення і застосовувати навички орієнтування на місцевості з використанням різних засобів навігації.	Усне та письмове опитування, письмовий контроль, тестування (тест множинного вибору), виконання вправ та нормативів, прослуховування доповідей із самостійно вивчених тем.
ДРН4. Дотримуватися вимог безпеки в умовах наявності вибухонебезпечних предметів та забезпечувати базові потреби виживання (вода, укриття, тепло, харчування) в екстремальних умовах.	Усне та письмове опитування, письмовий контроль, тестування (тест множинного вибору), виконання вправ та нормативів, прослуховування доповідей із самостійно вивчених тем.

3. ЗМІСТ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ)

Тема. Перелік питань, що будуть розглянуті в межах теми	Розподіл в межах загального бюджету часу				Рекомендована література
	Аудиторна робота (ден/ заоч)			Самостійна робота (ден/заоч)	
	Лк	П.з / сем. з	Лаб. з.		
Тема 1. Домедична допомога. Основи і принципи надання домедичної допомоги. Склад індивідуальної медичної аптечки. Техніка накладання турнікету та імпровізованих джгутів. Способи зупинки видів кровотеч, тампонада ран. Забезпечення прохідності дихальних шляхів. Контроль кровообігу. Допомога при травмах грудної клітки, внутрішніх органів, кінцівок. Запобігання гіпотермії. Способи переміщення постраждалого. Фіксація переломів, обробка ран і опіків.	8	12		12	[1-5], [25-30]
Тема 2. Психологічна адаптація. Прийоми, методи та способи саморегуляції психіки, особливості впливу стресових факторів на психіку людини, дезадаптивні стани людської психіки, які виникають у відповідь на стрес та їх види (істерика, паніка, агресія, ступор). Поведінка в надзвичайних ситуаціях (НС), катастрофах, бойових діях. Подолання страху та паніки. Психологічна стійкість. ПТСР: профілактика та реагування.	4	2		20	[6-11], [31-35]
Тема 3. Мінна безпека. Вибухонебезпечні предмети (ВНП). Класифікація вибухонебезпечних предметів (саморобних вибухових пристроїв) та підривників. Алгоритми дій на замінованій ділянці місцевості та порядок виходу з неї. Дії при падінні поруч ударних та розвідувальних БпЛА. Розпізнавання та оцінка ризиків. Правила поведінки. Організація периметра безпеки. Повідомлення служб.	2	-		24	[12-14], [36], [37]
Тема 4. Орієнтування і навігація. Робота з картами, орієнтування на місцевості та при поганих погодних умовах (в умовах обмеженої видимості), визначення точки стояння, сторін горизонту, орієнтирів і відстаней до об'єктів. Порядок руху за азимутом, способи дотримання напрямку руху і подолання (обходу) перешкод. Орієнтування на місцевості без компаса (за Сонцем, зорями, природними орієнтирами). Планування маршруту, позначення шляху. Дії при втраті орієнтації - як уникнути паніки.	8	8		16	[15-17], [38-42]
Тема 5. Виживання в екстремальних умовах. Способи забезпечення життєдіяльності в автономних умовах, протидії впливу природних факторів на людину. Принципи виживання: пріоритети (повітря, укриття, вода, їжа, допомога). Укриття і захист від природних факторів. Принципи терморегуляції: як уникнути переохолодження чи перегрівання. Методи розпалювання вогню (запальничка, кресало, сонячні промені тощо). Вода: пошук, добування, очищення.	8	8		18	[18-24], [43-47]

Джерела питної води у природі. Методи очищення: кип'ятіння, фільтрування, імпровізовані фільтри. Як уникнути зневоднення. Харчування в екстремальних умовах. Принципи виживання без їжі: збереження енергії. Їстівні та отруйні рослини, гриби, комахи (загальні орієнтири).					
Всього	**30**	**30**		**90**	

4. МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧАННЯ

ДРН	**Методи викладання** (робота, що буде проведена викладачем під час аудиторних занять, консультацій)	**Кількість годин**	**Методи навчання** (які види навчальної діяльності має виконати студент самостійно)	Кількість годин
ДРН 1.	Словесні, наочні, практичні, тренування	20	Розширення набутих теоретичних знань з пройденого матеріалу; удосконалення практичних навичок із пройденого матеріалу; Самоконтроль здійснюється здобувачами за контрольними запитаннями та/або тестами для самоперевірки, в тому числі, у віртуальному освітньому середовищі на платформі MOODLE.	12
ДРН 2.	Словесні, наочні, практичні, тренування	6	Розширення набутих теоретичних знань з пройденого матеріалу; удосконалення практичних навичок із пройденого матеріалу; Самоконтроль здійснюється здобувачами за контрольними запитаннями та/або тестами для самоперевірки, в тому числі, у віртуальному освітньому середовищі на платформі MOODLE.	20
ДРН 3.	Словесні, наочні, практичні, тренування	16	Розширення набутих теоретичних знань з пройденого матеріалу; удосконалення практичних навичок із пройденого матеріалу; Самоконтроль здійснюється здобувачами за контрольними запитаннями та/або тестами для самоперевірки, в тому числі, у віртуальному освітньому середовищі на платформі MOODLE.	16
ДРН 4.	Словесні, наочні, практичні, тренування	18	Розширення набутих теоретичних знань з пройденого матеріалу; удосконалення практичних навичок із пройденого матеріалу; Самоконтроль здійснюється здобувачами за контрольними запитаннями та/або тестами для самоперевірки, в тому числі, у віртуальному освітньому середовищі на платформі MOODLE.	42

5. ОЦІНЮВАННЯ ЗА ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

5.1. Діагностичне оцінювання (зазначається за потреби)

5.2. Сумативне оцінювання

5.2.1. Для оцінювання очікуваних результатів навчання передбачено

№	Методи сумативного оцінювання	Бали / Вага у загальній оцінці	Дата складання
1.	Виконання і захист практичних завдань	*70 балів / 70%*	2-15 тиждень
2.	Комп'ютерне тестування	*10 балів / 10%*	7 тиждень
3.	Комп'ютерне тестування	*20 балів / 20%*	15 тиждень

5.2.2. Критерії оцінювання

Компонент	***Незадовільно***	***Задовільно***	***Добре***	***Відмінно***
Виконання і захист практичних завдань, складання нормативів	*<42 балів*	*42-52*	*53-62 балів*	*63-70 балів*
	Вимоги щодо завдання не виконано	*Більшість вимог виконано, але окремі складові відсутні або недостатньо розкриті*	*Виконано усі вимоги завдання, але є незначні зауваження, щодо оформлення*	*Виконано усі вимоги завдання, запропоновано власний варіант розв'язання завдань*
Комп'ютерне тестування - тест множинного вибору	*<6 балів*	*6-7*	*8 балів*	*>8 балів*
	Вірних відповідей менше 60%	*Вірних відповідей 60% до 75%*	*Вірних відповідей від 76% до 89%*	*Вірних відповідей 90% і більше*
Комп'ютерне тестування - тест множинного вибору	*<12 балів*	*12-14*	*15-17 балів*	*>17 балів*
	Вірних відповідей менше 60%	*Вірних відповідей 60% до 75%*	*Вірних відповідей від 76% до 89%*	*Вірних відповідей 90% і більше*

5.3. Формативне оцінювання:

Для оцінювання поточного прогресу у навчанні та розуміння напрямів подальшого удосконалення передбачено

№	**Елементи формативного оцінювання**	**Дата**
1	*Правильно виконані завдання під час проведення занять зі зворотним зв'язком з викладачем*	Протягом 1-15 тижнів
2	*Усний зворотний зв'язок від викладача під час роботи над завданнями протягом занять.*	Протягом 1-15 тижнів

6. НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ (ЛІТЕРАТУРА)

Основні джерела

1. Єфременкова Л. Н. Домедична допомога : навчально-методичний посібник / укладач Л. Н. Єфременкова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 36 с.
2. Тарасюк В.С., Матвійчук М.В., Паламар І.В. та ін. Перша екстрена і тактична медична допомога на догоспітальному етапі: навч. посіб. 4-е вид. доп. Київ : Всеукраїнське спеціалізоване видавництво Медицина», 2021. – 504 с.
3. Домедична допомога на місці події : практ. посіб. / П. Б. Волянський, А. М. Гринзовський, С. О. Гур'єв, М. Л. Долгий, Н. В. Дрозденко ; Держ. служба України з надзвичайних ситуацій, Ін-т держ. упр. у сфері цивільного захисту ; за ред. П. Б. Волянський, С. О. Гур'єв. – Херсон : Гельветика, 2020. – 221 с.
4. Домедична підготовка : навч. посіб. / кол. авт.: В. В. Кікінчук, С. О. Книженко, Т. І. Савчук та ін.; МВС України, Хар-ків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2021. – 176с.
5. Долікарська медична допомога : навч. посіб. / Уклад.: А. М. Ляшевич, І. С. Лупаїна, А. М. Гарлінська, Л. І. Левчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2021. – 224 с.
6. Остополець І. Ю., Мостова Т. О. Психологія стресу і фрустрації : навчальний посібник : Запоріжжя: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2025. 179 с.
7. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посіб. / Уклад. О. Ю. Овчаренко. - К. : Університет «Україна», 2023. - 266 с.
8. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання: монографія / В. О. Климчук ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 125 с.
9. Методичні рекомендації "Перша психологічна допомога. Алгоритм дій, надані листом МОН від 04.04.2022 № 1/3872-22" https://ips.ligazakon.net/document/MUS36860
10. Невидимі наслідки війни. Як розпізнати? Як спілкуватись? Як допомогти подолати? Довідник для широкого кола фахівців/ Загальна редакція: К. Возніцина, Л. Литвиненко. - Київ, 2023. 164 с. Друге видання, доповнене.
11. Розов В.І. Психологія екстремальних ситуацій : адаптивність до стресу та психологічне забезпечення: науково-практичний посібник. Київ: «Каравела», 2025.- 711 с.
12. Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Сумської області. Електронна бібліотека. Мінна безпека. https://nmc.dsns.gov.ua/sm/elektronna-biblioteka/materiali-dlia-kp/minna-bezpeka
13. Мінна безпека та протидія саморобним вибуховим при строям. Частина 2. Технічні засоби пошуку та виявлення боєприпасів: Навчальний посібник / Д. Окіпняк, Р. Колос, В. Кирильчук «та ін.». – Львів: НАСВ, 2021. – 231 с.
14. Teachers to Pupils about Mine Safety : навчальний посібник / UNICEF. – Київ, 2022. – Режим доступу: https://www.unicef.org/ukraine/media/26531/file/teachers-to-pupils-about-mine-safety.pdf (дата звернення: 29.04.2026).
15. Орієнтування на місцевості. Репринтне видання. Орієнтування на місцевості : репринт. вид. / О. М. Рощін. – Київ : Видавничий дім «Скіф», 2025. – 138 с.
16. FM 3-25.26 Map Reading and Land Navigation. Режим доступу: https://irp.fas.org/doddir/army/fm3-25-26.pdf (дата звернення: 29.04.2026).
17. TC 3-25.26 Map Reading and Land Navigation (Training Circular). – Washington, DC : Department of the Army, 2013. – Режим доступу: https://www.armywriter.com/board/references/TC3-25x26-Part1.pdf
18. Виживання : курс індивідуальної підготовки за програмою базової загальновійськової підготовки. – Київ : Центр навчальної літератури, 2025. – 66 с.
19. Виживання. Довідковий матеріал для проведення занять в Збройних силах України. Методичні рекомендації. – Київ: «Центр учбової літератури», 2023. – 88 с.

20. Основи виживання у бойових умовах: навчально-методичний посібник / А. В. Луньков, В. А. Ожаревський І. В. Польцев. – Київ: «Центр учбової літератури», 2023. – 230 с.
21. Основи виживання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://secretsquirrel.com.ua/znannia/osnovy-vyzhyvannia/
22. Основи та принципи виживання: матеріальна, фізична та психологічна підготовка до перебування в екстремальних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vseosvita.ua/library/osnovy-ta-pryntsypy-vyzhyvannia-materialna-fizychna-ta-psykholohichna-pidhotovka-do-perebuvannia-v-ekstremalnykh-umovakh-vpravy-z-prykladamy-ta-vidpov-1010542.html
23. Алгоритм виживання [Відео]. YouTube [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=8RovOfHPV40
24. Основи виживання [Відео-лекція]. YouTube [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=4LxhwuQZhDU

Додаткові джерела

25. Основи тактичної медицини: навч.-метод. посіб. для підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра на фак-ті прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) у Національному університеті «Одеська юридична академія» в галузі знань К «Безпека та оборона» за спец. К9 «Правоохоронна діяльність» / 262 «Правоохоронна діяльність» / О. В. Чернов, Л. І. Аркуша, С. О. Височанська, О. В. Федорчук ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». - Одеса : «Юридична література», 2025. - 140 с. - Серія : "Бібліотека правоохоронця". - Режим доступу: https://hdl.handle.net/11300/30885 ; DOI: 10.32837/11300.30885
26. Community first aid responder : pocket guide [Electronic resource] / World Health Organization, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. – Geneva : WHO, 2020. – Mode of access: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/integrated-health-services-%28ihs%29/csy/cfar-pocketguide.pdf (date of access: 29.04.2026).
27. First aid guidelines [Electronic resource] / American Heart Association. – Mode of access: https://cpr.heart.org/en/resuscitation-science/first-aid-guidelines/first-aid (date of access: 29.04.2026).
28. First aid for bleeding heavily [Electronic resource] / British Red Cross. – Mode of access: https://www.redcross.org.uk/first-aid/learn-first-aid/bleeding-heavily (date of access: 29.04.2026).
29. First aid manual : the step-by-step guide for everyone / British Red Cross, St John Ambulance, St Andrew's First Aid. - 11th ed. - London : Dorling Kindersley, 2021.
30. ACS Stop the Bleed [Electronic resource] / American College of Surgeons. - Mode of access: https://www.stopthebleed.org/ (date of access: 29.04.2026).
31. Арттерапія і війна: контексти і досвід практичної роботи. /за заг. ред. Н. Кальки, Г. Одинцової. [Колективна монографія]. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 283с.
32. Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України: навч.-метод. посіб./ За редакцією генерал-майора В. Клочкова.– К.: НДЦ ГП ЗС України, 2023. – 325 с.
33. Панчишин, Н. Я., Ващенко, Г. О., Галицька-Хархаліс, О. Я. (2025). Адаптація до екстремальних умов під час надання допомоги пораненим. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України, (2), 38–40. https://doi.org/10.11603/1681-2786.2025.2.15504
34. Діагностика адаптаційних ресурсів здобувачів загальної середньої освіти та їхніх батьків для подолання наслідків війни : практичний посібник / за ред. Н. В. Пророк. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 328 с.
35. Стрес від війни крізь призму вікової психології [Текст] : матеріали круглого столу (Київ, 10 берез. 2025 р.) / редкол.: С. А. Мозоль, О. В. Кульчицька, Н. С. Полудьонна, М. М. Роговенко. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. – 100 с.
36. UNMAS. Mine Risk Education Guidelines. – New York : UN, 2023.

37. Уроки безпеки в закладах загальної середньої освіти: поради вчителю: електрон. навч.-метод. посіб. / уклад. : С. Г. Дудко, Л. О. Жданюк, Т. І. Ярошенко. - 2-ге., вид., перероб. і допов. - Полтава : ПАНО, 2023. 44 с.
38. Військова топографія : навчальні матеріали. – Електронні дані. – Режим доступу: https://sprotyvg7.com.ua/lessons/army-topo (дата звернення: 29.04.2026).
39. Військова топографія: Навчальний посібник. / А.М. Кривошеєв, А.І. Приходько, В.М. Петренко, Р.В.Сергієнко. – Київ: Вид. «КНТ», 2022.– 282 с.
40. Іванов Євген, Войтків Петро Топографія: теорія і практика : навчальний посібник. Частина 1. Лекції. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2025. 165 с.
41. Основи топографії для працівників правоохоронних органів: навчальний посібник / А. В. Ярославський, О. І. Тьорло, Ю. Р. Йосипів та ін. - Львів: ЛьвДУВС, 2019. - 184 с.
42. Основи топографії та інженерної підготовки поліцейських : навч. посіб. / кол. авт. – Дніпро: ДДДУВС, 2025. – 280 с.
43. U.S. Army Survival Manual FM 3-05.70 / U.S. Army. – [S.l.] : Independently published, 2019. – 683 p.
44. Primitive Technology: A Survivalist’s Guide to Building Tools, Shelters & More in the Wild / John Plant. – New York : Clarkson Potter/Ten Speed Press, 2019. – 192 p.
45. Edible Wild Plants: Wild Foods from Dirt to Plate/ Thomas S. Elias, Peter A. Dykeman. – New York : Sterling Publishing, 2009. – 288 p.
46. Bushcraft 101: A Field Guide to the Art of Wilderness Survival / Dave Canterbury. – Avon, MA : Adams Media, 2014. – 256 p.
47. 98.6 Degrees: The Art of Keeping Your Ass Alive / Cody Lundin. – Salt Lake City, UT : Gibbs Smith, 2003. – 192 p.